

HELSINKI,
MARJANIEMI, KUNNALLISNEUVOKSENTIE 4
Tukikohta XIII:2

Ensimmäisen maailmansodan aikaisen Helsingin maalinnoituksen
puolustusaseman kartoitus 2016

Helsingin kaupungin museo

Kulttuuriympäristöyksikkö

Heini Hämäläinen

TIIVISTELMÄ:

Tässä raportissa käsitellään Helsingin Marjaniemessä Kunnallisneuvoksentien varrella, tarkemmin pohjoispuolella, sijaitsevan ensimmäisen maailmansodan aikaisen puolustusaseman, tukikohta XIII:2 Marjaniemi, kartoitusta. Puolustusaseman maahan kaivettujen yhdyshautojen kartoitukseen johti laajan omakotitalotontin lohkominen ja uudisrakentaminen. Tontti Kunnallisneuvoksentie 4 lohkottiin neljään osaan, jonka seurauksena tontilla alun perin sijainnut omakotitalo jäi tontin lounaiseen neljännekseen ja ympärille muodostui kolme tonttia, joihin kuhunkin tultiin rakentamaan kaksi uutta taloa eli yhteensä siis kuusi uutta taloa.

Kolmesta rakennettavasta tontista koillisimmassa oli jäänteitä ensimmäisen maailmansodan aikaisen puolustusaseman maahan kaivetuista yhdyshautoista. Kohteen dokumentointi suoritettiin kesällä 2016 kahden päivän aikana viranomaistyönä Helsingin kaupunginmuseon tutkijoiden toimesta. Kesäkuussa 7.6.2016 tutkijat Heikkinen ja Hämäläinen kävivät kartoittamassa kohdetta. Heinäkuussa 1.7.2016 jätteellä ja risuilla täytettyä yhdyshaudan osaa tyhjennettiin ja tämän jälkeen kartoitettiin yhden tutkijan toimesta kaivinkonekuljettajan avustuksella.

Dokumentoinnin jälkeen tontti vapautettiin rakentamiselle. Osa alkuperäisellä laajalla omakotitalotontilla sijainneista puolustusaseman rakenteista oli jo aiemmin tuhoutunut. Puolustusaseman osia oli myös jäänyt naapuritonttien alle. Tonttien pohjoispuolella metsäisellä kallioalueella nimeltä Ystävyydenpuisto on vielä jäljellä kyseisen puolustusaseman rakenteita.

Kannen kuva: Yhdyshaudan
tyhjennystä kaivinkoneella
1.7.2016. Kuvaussuunta W,
kuva Heini Hämäläinen/HKM.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

SISÄLLYSLUETTELO	1
ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	2
PERUSKARTTAOTE	4
JOHDANTOKARTTA	5
1. JOHDANTO	6
2. LINNOITTAMISEN TAUSTAA JA AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA	7
3. TUTKITTAVA KOHDE XIII:2 JA ALUEEN TOPOGRAFIA	10
4. ARKEOLOGISET HAVAINNOT, TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TULOKSET	11
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	16

LIITE 1 Kartat

LIITE 2 Digitaalikuvaluettelo

LIITE 3 Kuvataulut

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohteen nimi: Helsinki, Marjaniemi, Kunnallisneuvoksentie 4. Tukikohta XIII:2
Ensimmäisen maailmansodan aikaisen Helsingin maalinnoituksen
puolustusaseman kartoitus 2016.
Mj-rek. 1000013602 (Marjaniemi)

Kunta: Helsinki

Kylä: Vartiokylä

Kaupunginosa: Marjaniemi

Kortteli: 45043

Tontti: 50

Kiinteistötunnus: 091-045-0043-0048-0000 (alkuperäinen ok-talo tontilla)
091-045-0043-0050-0000 (uudisrakennus)

Maan omistaja: Yksityinen

Tutkimuksen laji: kartoitus

Kohteen laji: Kiinteä muinaisjäännös

Kohteen ajoitus: Historiallinen aika

Peruskartta: 2034 09 Helsinki

Koordinaatit: ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6675916
E = 394202
Z = 15–21 m

(kartoitetun alueen keskikoordinaatti)
ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6677057
E = 25505050
Z = 15–21 m

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkijat: Markku Heikkinen, Heini Hämäläinen

Kenttätyöaika: 7.6.2016 ja 1.7.2016

Kartoitusalueen laajuus: 600 m²

Valvonnan kustantaja: viranomaistyö

Tutkimuskustannukset: -

Digitaalikuvat: HKM/Helsinki, Marjaniemi, Kunnallisneuvoksentie 4 2016:1–40

Aikaisemmat

tutkimukset : Heinämies, Kati – Löfgren, K.E. 1979: Helsingin maa- ja merilinnoitukset. Tarkistettu inventointi 1979.

Laaksonen, L. (toim.) 1979. Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitukset Helsingissä. Suojeluluettelo. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. Julkaisuja N:o 9. 2/79

Lagerstedt, John & Laulumaa Vesa 2014: Helsinki, - Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke. Inventointiselvitys. Museovirasto- arkeologiset kenttäpalvelut.

Laine, Sirkku 1996. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 1996:3.

Aikaisemmat tai uudet

löydöt kohteessa: -

Raportin liitteet:	1	Karttaluettelo
	2	Kartat
	3	Digitaalikuvaluettelo
	4	Kuvataulut

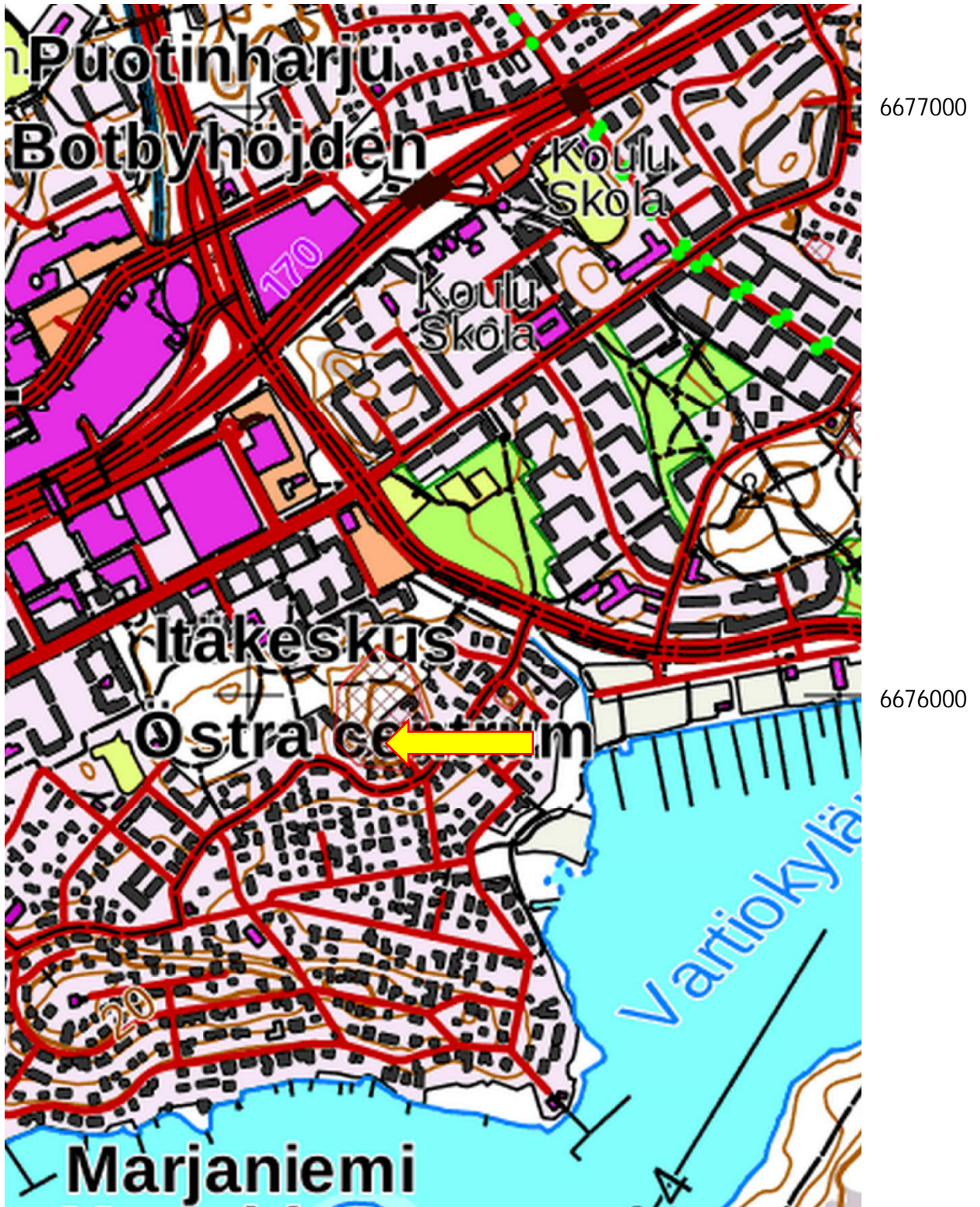
Alkuperäinen raportti: Helsingin kaupunginmuseo

Kopiot (1 kpl): Museovirasto, arkisto- ja tietopalvelut, arkisto ja arkeologiset kokoelmat

PERUSKARTTA

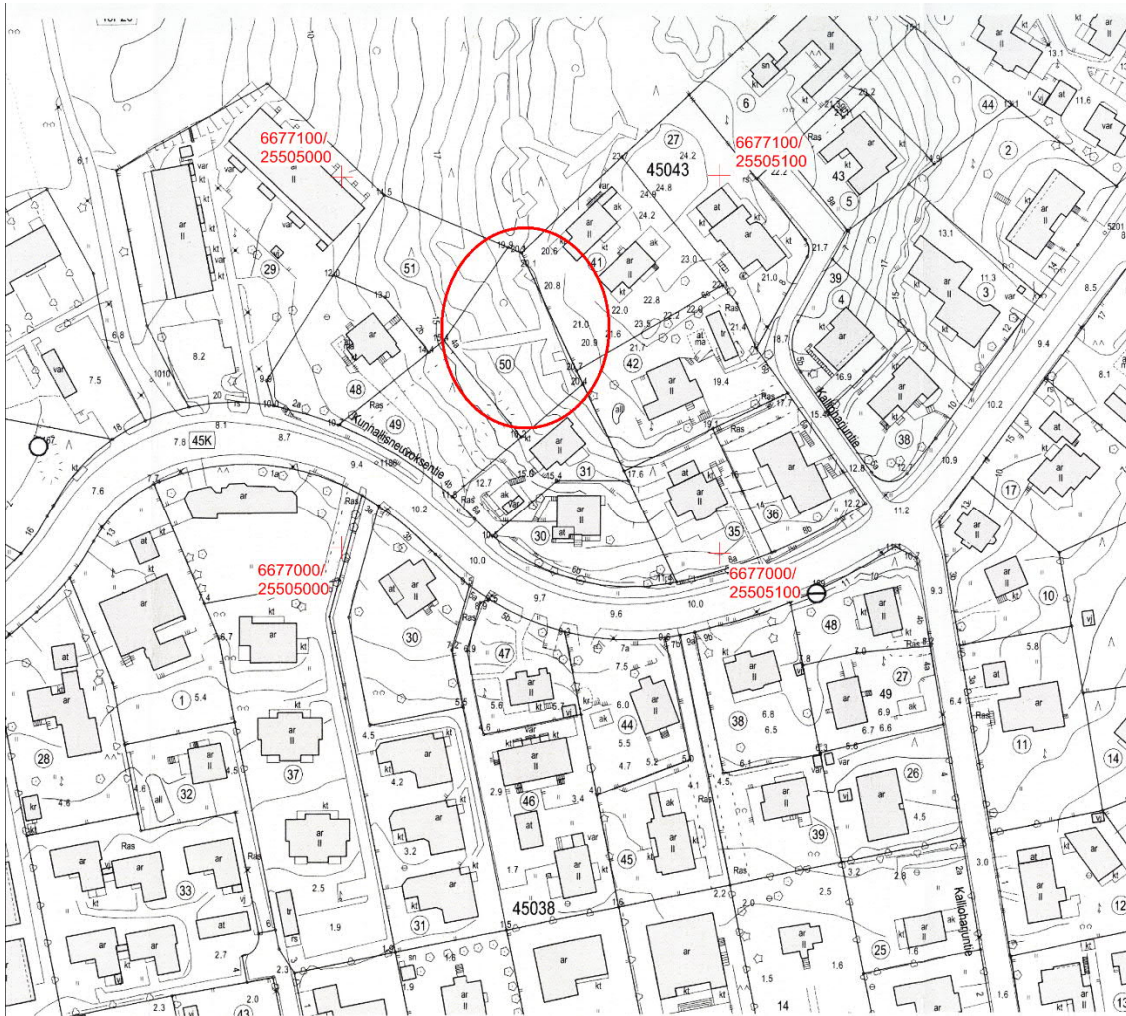
394000

395000

Peruskarttaote, joka on tulostettu Museoviraston karttapalvelusta <https://kartta.museoverkko.fi/>. Kuvassa keskellä Itäkeskus-sanalan alapuolella (eteläpuolella) on rasteroitu alue, joka on puolustusasema XIII:2 (Marjaniemi). Dokumentoitu alue sijaitsee suurin piirtein keltaisen nuolen osoittamassa kohdassa. Kartta on mittakaavassa 1:10 000.

JOHDANTOKARTTA

Kantakarttaote Helsingin karttapalvelusta <http://paikkatietovipunen:10058/#>. Dokumentoitu alue on ympyröity punaisella renkaalla. Kartalla näkyy jo uusien kolmen tontin (49, 50, 51) rajat. Tontin pohjoispuolella näkyy olemassa olevan puolustusaseman rakennetta. Kartta mittakaavassa 1: 200 ja koordinaatit ovat pääkaupunkiseudun erilliskoordinaatiston ETRS-GK25 koordinaatit.

1. JOHDANTO

Helsingin Marjaniemessä Kunnallisneuvoksientien pohjoispuolella kalliomäen rinteillä sijaitsee yksi lukuisista Helsingin alueelle sijoittuvista ensimmäisen maailmansodan aikaisista puolustusasemista. Kyseessä on puolustusasema XIII:2 (Marjaniemi). Kohteen rakennusajankohta on 1915–1918 ja sen muinaisjäännösrekisteritunnus on 1000013602. Puolustusasema XIII:2 on toinen pienen kahdesta asemasta koostuvan tukikohdan puolustusasemista. Tukikohdan asema 1 on sijainnut nyt käsiteltävästä kohteesta itään ja se on jäänyt rakentamisen alle.¹

Kesällä 2016 tämän laajan puolustusaseman XIII:2 eteläosassa ryhdyttiin rakennushankkeeseen. Kyseessä oli tilanne, missä laaja ok-tontti lohkottiin osiin ja kolmelle uudelle rakentamattomalle tontille ryhdyttiin suunnittelemaan uudisrakennuksia. Yhdellä rakennettavalla tontilla, koillisimmalla niistä, sijaitsi puolustusaseman eteläosien maahan kaivettuja yhdyshautoja. Koska rakennustoiminta edellytti kohteeseen kajoamista, järjestettiin asiasta rakennuttajan ja Helsingin kaupunginmuseon väliset neuvottelut. Neuvottelujen jälkeen rakennuttaja haki Uudenmaan ELY-keskukselta kajoamislupaa ja se myönnettiin.

Tämän seurauksena jonkin matkaa maavaraisia yhdyshautoja kartoitettiin, kaivautettiin esiin ja dokumentoitiin. Hautoja oli täytetty yhdyskunta- ja puutarhajätteellä ja niiden muodot olivat loiventuneet aikojen kuluessa eroosion johdosta, mutta olivat maastossa vielä havaittavissa. Aseman eteläosan rakenteita on jo aiemmin tuhoutunut maankäytön ja rakennustoiminnan johdosta.

Helsingin kaupunginmuseon tutkijat Heini Hämäläinen ja Markku Heikkinen kävivät kartoittamassa lähtötilannetta kohteella 7.6.2016. Tällöin maastossa havaitut uudisrakentamisen alle jäävät yhdyshaudan rakenteet kuvattiin, kartoitettiin ja vaaittiin ja haudoista laadittiin kolme poikkileikkausta.

1.7.2016 Heini Hämäläinen valvoi yhdyshaudan tyhjennystä ja hän myös dokumentoi ja vaaitsi tyhjennetyin haudan kaivinkonekuljettaja apunaan. Haudan tyhjennetyistä osista vaaittiin kaksi poikkileikkausta sekä kohdetta kuvattiin että dokumentoitiin muistiinpanoin. Hämäläinen on myös laatinut tämän valvontaraportin, piirtänyt puhtaaksi kartat sekä tehnyt kuvaliitteen ja kuvaluettelon. Dokumentoinnin jälkeen tontti vapautui rakentamiselle.

Peruskartta on ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatistossa ja se on tulostettu Museoviraston museoverkosta. Yleiskartalla (liitekartta 1) koordinaatit ovat pääkaupunkiseudun erilliskoordinaatiston ETRS-GK25 koordinaatit. Korkeudet ovat N2000-järjestelmää.

---

¹ 'Puolustusasema XIII:1 sijaitsee Kunnallisneuvoksientien ja Ison-Antintien risteyksen eteläpuolella. Kohde on jäänyt omakotitalon tontin alle, mutta maanpinnan alapuolella saattaa olla säilyneitä rakenteita.' Lähde: J. Lagerstedt 2014: 129.

2. LINNOITTAMISEN TAUSTAA JA AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA

Pääkaupunkiseutu linnoitettiin vuosina 1914–1918 ensimmäisen maailmansodan aikana. Puolustusjärjestelmä koostui sekä maa- että merilinnoitteista. Linnoitus suojasi kaupunkia ja Kruunuvuorenselällä sijainnutta Venäjän laivaston sotasatamaa, Viaporin. Linnoitteet olivat osa Pietarin etäpuolustusjärjestelmää, mutta se muodosti myös itsenäisen Helsinkiä suojaavan puolustusjärjestelmän.

Uloimman meririntaman muodostivat ulkosaariin rakennetut rannikkotykkipatterit. Näitä sijaitsi Miessaarella, Rysäkarilla, Katajaluodolla, Harmajalla, Kuivasaarella, Isosaarella sekä Itä-Villingissä. Sisemmän rintamavyöhykkeen muodosti olemassa oleva Santahaminan ja Vallisaaren linjalla kulkeva puolustuslinja.

Tämän lisäksi kaupungin suojaksi rakennettiin kolme mantereelle sijoitettavaa rintamalinjaa. Maalinnoitteet sijaitsevat nyt Helsingin, Vantaan ja Espoon alueilla. Elokuussa 1914 ryhdyttiin rakentamaan linnoitteita kiireellä vain 6–7 kilometrin päähän sotasatamasta. Linnoitteita ehdittiin rakentaa mm. Ruskeasuolle, Ilmalaan, Käpylään, Herttoniemeeseen ja Roihuvuoreen.

Työ kuitenkin keskeytettiin pian ja vuonna 1915 ryhdyttiin rakentamaan uuden strategian mukaisia kesto-linnoitteita² 8–10 kilometrin etäisyydelle sotasatamasta linjalle Haukilahti, Leppävaara, Kaarela, Pakila, Pukinmäki, Myllypuro, Vartiokylä. Tarkoitus oli saada vihollisen tykit pidetyksi kantomatkansa ulkopuolella laivojen ankkuri- ja ankkuripaikoista. Linnoituslaitteista päätettiin tehdä aikaisempaa lujempia sijoittamalla ne maanpinnan alapuolelle joko kaivamalla maahan tai louhimalla kallioon. Rakenteita vahvistettiin puurakenteiden lisäksi muuratuilla kivillä, teräksellä ja betonilla.

Kolmas rintamalinja (alkaen 1916) rakentui linjalle Pukinmäki, Malmi, Mellunkylä, Vuosaari, Hakuninmaa. Linnoitustöitä jatkettiin alkuvuoteen 1918 asti. Pääkaupunkiseudun lisäksi varustettiin Suomenlahden ja Pohjois-Itämeren saaristo rannikkotykkipattereihin ja miinakenttiin ja kenttälinnoituksia rakennettiin Etelä-Suomeen Hangosta Pohjois-Karjalaan asti.

Linnoitteiden rakenteita ovat mm. taistelu- ja yhdyslaudat, konekivääriasemat, tähystysasemat, valonheittinasemat, suojahuoneet, tykkipatterit, tykkitiet, luolat, piikkilankaesteet valleineen, puhelinkeskukset ja erilaiset materiaalivarastot sekä majoitusleirit.

Tukikohdat numeroitiin idästä alkaen I-XXXVII vuonna 1915, kun lopullinen linnoitussuunnitelma valmistui.³ Roomalaisten numeroiden jälkeen tuleva tarkentava arabialainen numero tarkoittaa

---

² Laine 1996: 9.

³ Laine 1996: 10.

puolustusasemaa. Jälkimmäiset otettiin käyttöön 1960-luvulla myöhempien tutkimusten yhteydessä.⁴

Maalinnoitusta ei koskaan saatu täysin valmiiksi eikä sitä myöskään varsinaisesti käytetty. Vain vähäisiä taisteluita käytiin Leppävaarassa, Reijolassa, Ilmalassa ja Pasilassa punakaartilaisten ja saksalaisten välillä. Sodan jälkeen linnoitteet menettivät merkityksensä. Niitä hallinnoi sodan jälkeen sotasaaliskonttori.⁵ Niistä purettiin hyödynnettäviä materiaaleja, kuten puuosia, metallipalkkivahvistuksia ja puhelinkaapeleita.⁶

Ennen toista maailmansotaa kiinnostus linnoitteita kohtaan heräsi. Helsingin teollisuuspiiri teetti inventoinnin linnoitteista. Tarkoituksena oli etsiä sopivia tiloja sotatarviketeollisuudelle, niinpä esimerkiksi luolia kunnostettiin ammusorvaamoiksi. Näin syntyi varhaisin tutkimus aiheesta: R. Lukkarin (1938) inventointi 'Helsingin maalinnoitusten laitteiden luettelo'. Luolia on myöhemmin käytetty varastoina ja väestönsuojina.⁷

1960-luvulla ensimmäisen maailmansodan kohteiden arvoon alettiin kiinnittämään enemmän huomiota. Vuodesta 1971 linnoitteet on luokiteltu kiinteiksi muinaisjäänöksiksi. Niiden katsottiin olevan merkittävä sotahistoriallinen muisto ja kuvaavan oman aikansa linnoitustekniikkaa.

Ensimmäinen linnoitteiden inventointi tehtiin 1966 (Ahvenisto 1966). Tämän jälkeen kohteita on tutkittu eri vuosikymmenillä useita kertoja ja tutkimustieto on myös lisääntynyt lukuisten kaivausten myötä.⁸ Tutkimuksissa on havaittu, että monet jo tuhoutuneeksi arvioidut kohteet ovat olleet säilyneenä täyttömaiden alla. Tutkimuksia on tehnyt esimerkiksi Helsingin kaupunginmuseo ja Museovirasto.

Filosofian tohtori K.-E. Löfgren suoritti vuosina 1972 ja 1973 Museoviraston toimeksiannosta merilinnoitteiden inventoinnin (1972) ja maalinnoitteiden inventoinnin (1973). Vilkaan rakennustoiminnan johdosta oli Museovirasto ja Uudenmaan lääninhallitus antanut kajoamislupia monelle suojelukohteelle. Niinpä vuonna 1979 tehtiin rakennushistorian osaston tutkijan Kati Heinämiehen toimesta säilyneisyystietojen tarkistus Löfgrenin tutkimuksiin pohjautuen. Näin syntyi "Helsingin maa- ja merilinnoitukset. Tarkistettu inventointi 1979" (käsikirjoitus MV).⁹ Edellä mainitun 1970-luvun aineiston perusteella on Lasse Laaksonen (1980) koonnut suojeluluettelon, jonka on julkaissut Museoviraston rakennushistorian osasto.¹⁰

⁴ Lagerstedt 2009: 5. J. Lagerstedt on kirjoittanut kattavasti maalinnoitteiden tutkimushistoriasta esim. raportissaan Vuosaaren Mustavuoren tukikohdasta (2009).

⁵ Laine 1996: 12–13.

⁶ Lagerstedt 2009: 9.

⁷ Laine 1996: 13 (Lukkari, R 1938: Helsingin maalinnoitusten laitteiden luettelo. Helsingin teollisuuspiiri, Helsinki 1938 Sotamuseo).

⁸ Inventointeja: Ahvenisto 1966, Löfgren 1972, Heinämies&Löfgren 1979, Laine 1996, Laine 1998, Manninen 2000, Lagerstedt 2004, Lagerstedt 2009, Lagerstedt&Laulumaa 2015.

⁹ Laaksonen 1980: 5. MV/RHO julkaisu N:o 9, 2/79

¹⁰ Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitukset Helsingissä. Suojaluettelo 1980. Toimittanut Laaksonen Lasse. Helsinki:

Täydentäviä tietoja Helsingin alueella sijaitsevista ensimmäisen maailmansodan aikaisista linnoitteista saatiin Sirkku Laineen arkisto- ja maastotutkimusten myötä (Laine 1996). Hän on käyttänyt lähteenään aiempaa tutkimusta, venäläisiä linnoituskarttoja, myöhempiä suomalaisia luetteloita, piirustuksia ja karttoja linnoituslaitteista ja mm. edellä mainittua Laaksosen kokoamaa suojeluluetteloa.

2000-luvulla arkeologi John Lagerstedt on tutkinut linnoitteita pääkaupunkiseudulla. Seuraavassa hänen tekemiään tutkimuksia ja inventointeja. Vuonna 2004 valmistui raportti Vantaan Länsimäen linnoitteista ja vuonna 2008 Espoon Ruukinrannan suojahuoneen XXXVI:7 kaivaus ja dokumentointi.¹¹ Lagerstedt on perehtynyt pro gradu -tutkielmassaan aiheeseen ja tutkimuksen nimi on: 'Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet Suomessa – Sotilaskäytöstä suojelukohteiksi.'¹² Vuonna 2009 valmistui Helsingin Mustavuoren tukikohdan linnoitteiden inventointi.¹³

Vuonna 2014 valmistui Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden laatima I MS kohteiden arkistoinventointi Helsingin uutta yleiskaavaa varten. Työn tilaaja oli Helsingin Kaupunkisuunnitteluvirasto ja inventoinnin laativat Lagerstedt arkeologi Vesa Laulumaa kanssa.¹⁴ Tutkimus ei käsittänyt saaristoalueelle rakennettuja varustuksia. Tutkimus sisälsi joitakin maastokäyntejä.

Lagerstedt on myös kirjoittanut retkioppaan, jonka avulla voi tutustua yli kahteenkymmeneen kohteeseen Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla sekä tutustua linnoittamisen taustoihin sekä linnoitteiden luonteeseen.¹⁵

3. TUTKITTAVA KOHDE XIII:2 JA ALUEEN TOPOGRAFIA

Puolustusasema XIII:2 sijaitsee Itä-Helsingin Marjaniemessä, Ystävyysdenpuistossa sekä sen eteläpuoleisilla tonteilla, missä linnoitteen rakenteita on jäänyt rakentamisen alle, mutta rakenteita on myös säilynyt tonteilla. Linnoite on rakennettu kallion korkeimman kohdan reunamille, niin että rakenteet kiertävän kallion lakikohdan. Kallion laki on noin 50 metriä nyt

---

Museoviraston rakennushistorian osasto, julkaisu n:o 9, 2/79. Helsinki.

¹¹ J. Lagerstedt 2004: Ensimmäisen maailmansodan aikaiset Vantaan Länsimäen linnoitukset, inventointikertomus 2003. Vantaan kaupungin viheralueyksikkö. Sekä Lagerstedt, J. 2008b. Espoo, Ruukinranta, suojahuone XXXVI:7, Ensimmäisen maailmansodan aikaisen tukikohdan kaivaus ja dokumentointi.

¹² Lagerstedt J. 2008a. Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet Suomessa – Sotilaskäytöstä suojelukohteiksi. Helsingin yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos, arkeologia. Pro gradu –tutkielma.

¹³ Lagerstedt, John 2009: Helsinki, Vuosaari, Mustavuori – Ensimmäisen maailmansodan aikaisen tukikohdan linnoitteiden inventointi.

¹⁴ Lagerstedt, John & Laulumaa Vesa 2014: Helsinki, - Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke. Inventointiselvitys 2014. Museovirasto - arkeologiset kenttäpalvelut. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tilaama selvitys yleiskaavoitusta varten.

¹⁵ Lagerstedt, John 2014: Viaporin maarintama. Retkiopas ensimmäisen maailmansodan linnoitteille. Helsingin kaupunginmuseo. Otava, Keuruu 2014.

kesällä 2016 dokumentoidusta alueesta koilliseen ja se kohoaa noin 25 m meren pinnan yläpuolelle.

Maasto laskee dokumentoidulla alueella länsi-lounaaseen ja ympäristössä kasvaa monen ikäistä lehtipuuvaltaista sekametsää ja jalopuitakin, kuten vaahteroitakin. Dokumentoinnin aikaan maastossa oli kookkaan puuston lisäksi rehevää matalampaa kasvillisuutta, kuten vadelmaa, putkikasveja ja pensaita.

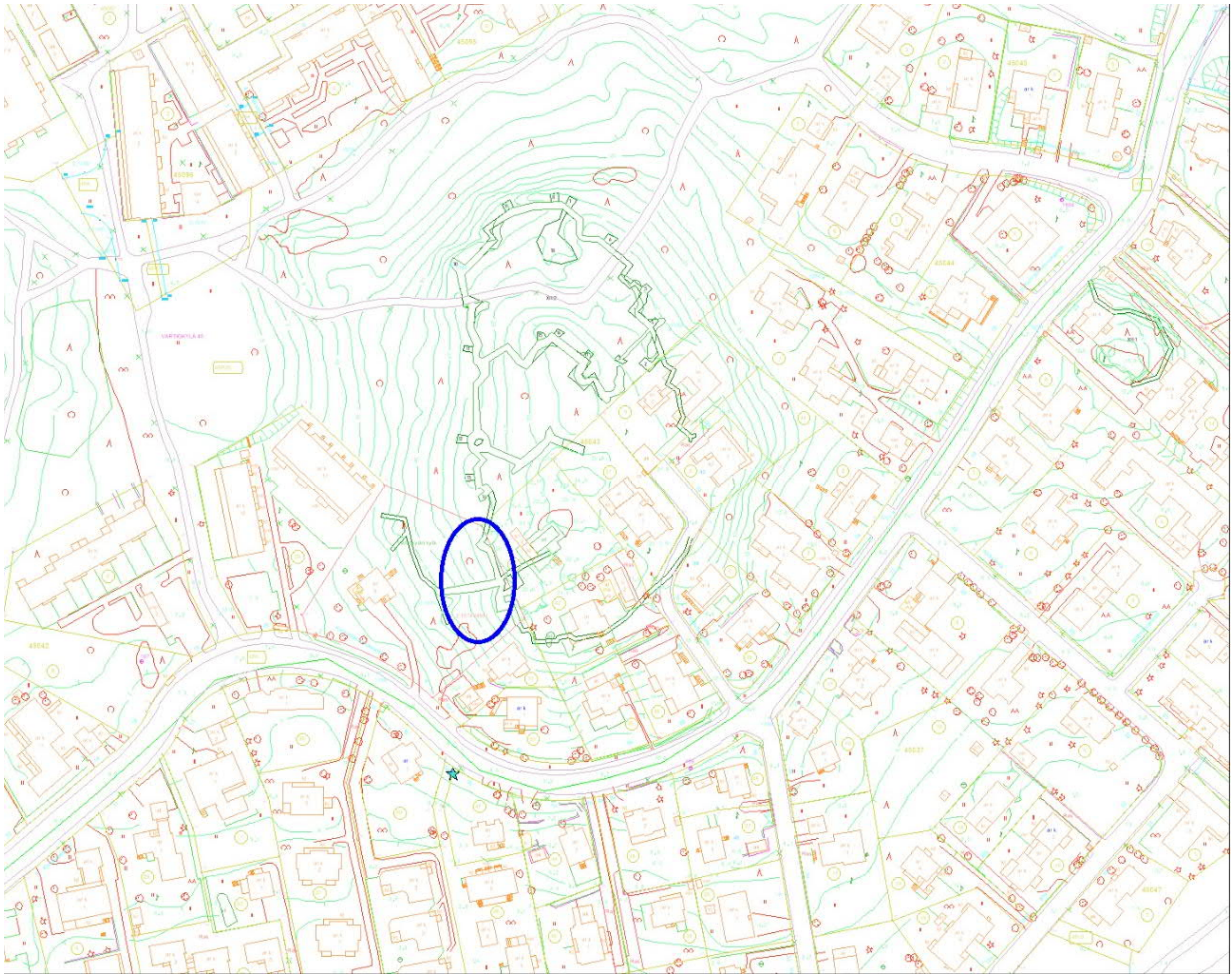
Kohdetta kuvaillaan tuoreimmassa inventoinnissa seuraavasti: Kohteessa on pääosin maahan kaivettuja yhdys- tai taisteluhautoja, joiden alaosassa on osittain harkkokivituentaa. Kohteen keskiosassa on kallioon louhittuja hautoja. Konekivääriasemia on yhdeksän, joiden lisäksi on kaksi pienempää asemaa. Torjuntasuuntina ovat pohjoinen, koillinen ja länsi. Kohteessa on neljä suojahuonetta. Pohjoisosassa on maahan kaivettu kuoppa, joka on saattanut olla hirsisen tuvan tai parakin perustan kuoppa. Kohteen eteläosa on jäänyt asutuksen alle. Pohjoisosan päältä kulkee ulkoilutie.¹⁶

Helsingin kaupunginmuseon tutkijat dokumentoivat kohteen lounaisosassa sijaitsevia maahan kaivettuja yhdyshautoja. Muita rakenteita ei dokumentoidulla alueella ollut tiedossa. Puolustusaseman komeimmat rakenteet jäivät siis dokumentoidun kohdan pohjois-/koillispuolella (kuva alla). Dokumentoitu linnoitteen osa sijaitti laajan omakotitalotontin (alkuperäinen omakotitalo tontilla on valmistunut vuonna 1929) ja uudehkojen ok-talojen väliin jäävässä metsäisessä länteen laskevassa rinteessä. Rakenne koostui pohjois-etelä-suuntaisesta yhdyshaudasta, jota oli havaittavissa noin 35 metriä. Em. erkaantui hauta länteen, joka oli 22 metriä pitkä.

Maasto laskee siten, että itäpuoleisen tontin pihanurmi on korkeudella 21,51 m. Itäpuoleisen tontin ok-talot ovat valmistuneet vuonna 2015 ja rakentamisen yhteydessä pihatasoa on korotettu, jotta siitä on saatu tasainen. Tässä yhteydessä myös yhdyshautaa on mahdollisesti täytetty. Kohteen länsipäässä eli ikään kuin alarinteessä korko oli ennen haudan tyhjennystä 15,30 m.

---

¹⁶ J. Lagerstedt 2014: 129.

Kuva 1. Yllä oleva kartta liittyy Sirkku Laineen kaupunkisuunnitteluvirastolle laatimaan I MS kohteiden kartoitukseen ja siihen liittyvään paikkatietoaineistoon. Karttapohja on vuodelta 2013 ja siinä ei näy vielä alueen uusin rakennuskanta. Kartasta näkee, että osa linnoitteen rakenteista on jo aiemmin jäänyt rakentamisen alle. Korkeuskäyrästä on hieman erinäkoinen kuin nykyään, sillä sittemmin on siirrytty N2000 -korkeusjärjestelmään, joka on 'korottanut' käyriä 30,5 cm. Vuonna 2016 dokumentoitu alue on ympäröity sinisellä renkaalla.

4. ARKEOLOGISET HAVAINNOT, TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.6.2016 tutkijat Heikkinen ja Hämäläinen kävivät dokumentoimassa kohdetta tuhoutuvilta alueilta. Kuten edellisestä kuvasta voi havaita, koostui dokumentoitu linnoitteen osa pohjois-etelä-suuntaisesta osuudesta, joka sijoittui rakennettavan tontin ja sen itäpuolella olevan tontin rajamaille.

Tämä yhdyshauta oli paikoin maan ja risujen täyttämä, mutta eroosion pyöristämän muodon pystyi kuitenkin hahmottamaan. Haudan pohjoispään reunalla korko oli 20,46 ja haudan pohjalla 19,98 (pohjalla täyttöä). Eteläpäässä vastaavat lukemat olivat 20,92 m ja 20,29 m. Tällä osuudella haudan syvyys vaihteli, täytöstä huolimatta, välillä 63–118 cm.

Tästä pohjois-etelä-suuntaisesta yhdyshaudasta erkaantui hauta länteen, joka oli 22 metriä pitkä. Tämä hauta oli varsin pahoin täytetty yhdyskuntajätteellä. Itäpäässä haudan laidalla korkeus oli 19,65 ja haudan pohjalla (täyttöä) 18,33 m. Länsipäässä vastaavat lukemat olivat 16,54 m ja 15,91 m. Tällä osuudella haudan syvyys vaihteli, täytöstä huolimatta, välillä 63–130 cm. Hautojen korkeuksia m mpy ja muotoja on havainnollistettu poikkileikkauksin kartoilla 4 ja 5.

Hautojen risteyskohdan itäpuolella on aikanaan ollut sivustasuoja eli traverssi ja hauta jatkunut siitä edelleen itään. Yhdyshautoihin rakennettiin toisinaan sivustasuojia siten, että hauta haarautui sivustasuojan kohdalla kahteen osaan ja yhdistyi sen jälkeen taas yhdeksi haudaksi. Haaraumat suojasivat sirpaleilta ja lisäksi helpottivat kulkemista haudassa, jolloin vastaantulevat saattoivat väistää sivustasuojan muodostamaan ohituspaikkaan. Traverssi ja hauta sen itäpuolella ovat peittyneet jo 1950-luvulla tontin aiemman rakentamisen yhteydessä (rakenteet näkyvät vielä 1943 ilmakuvassa, joka alla).

Kuva 2. Helsingin kaupungin karttapalvelu ilmakekuva vuodelta 1943, missä linnoitteen rakenteet näkyvät tummina varjoina. Dokumentoitu alue on reunustettu oranssilla. Vuonna 1929 valmistunut ok-talo, jonka tontista nyt lohkottiin nyt uusia tontteja, näkyy heti oranssin merkinnän länsipuolella. E-W-suuntaisen haudan pohjoispuolella vaikuttaa olevan jonkinlainen tasoitettu suorakaiteen muotoinen alue, mahdollisesti kasvimaata tms. Tässä kohtaa maastossa oli vieläkin melko tasainen multainen alue. Kartta ei ole mittakaavassa.

Kohteen rakenteet tarkistettiin ja digikuvattiin. Haudat vaaittiin, täytetyt kohdat merkattiin ylös. Em. hautojen risteyskohtaan vaaittiin kolme poikkileikkausta rullamittojen ja vaaituskoneen

avulla (kartat 2–5). Itä-länsi-suuntaisesta haudan osuudesta vaaittiin korkeudet tontin itärajasta laskien 7, 12, 18, 24 metrin etäisyydeltä (länteen päin).

Kiintopisteenä käytettiin kookasta rinteessä sijainnutta kiveä (kp kivi 16,74 m mpy). Kiven korkeus jonovaaittiin Helsingin kaupungin korkeuskiintopisteeltä kp169K5, joka sijaitti tontista ~120 m kaakkoon ja sijaitti Kunnallisneuvoksentein laidalla kiinteistön Kunnallisneuvoksentie 11 kohdalla. Korkeuskiintopisteen korkeus on 11,004 m mpy (korkeusjärjestelmä N2000).

Kartalla 4 on kuvattu 7.6.2016 vaaitut poikkileikkaukset. Poikkileikkausten 1 ja 2 muodoista näkee hyvin, miten täyttö on vaikuttanut hautojen muotoon. Puutarhajätteen ja yhdyskuntajätteen tuuppaaminen läheiseen 'ojaan' on valitettavan tyypillistä omakotitalo-alueilla eikä pelkästään niillä. Pihatasa on myös korotettu haudan itälaidalla sijaitsevien omakotitalojen rakentamisen yhteydessä. Dokumentoidun kohdan itäpuolella olevan tontin uudehkot ok-talot ovat valmistuneet vuonna 2015. Pihanurmikko kohoakin kohteen itäpuolella korkeuteen 21,54 m mpy. Itäpuolen tontin laidalla sijainnutta tontin rajan suuntaista hautaa ei ryhdytty tyhjentämään juuri siitä syystä, että kaivaminen olisi saattanut aiheuttaa vahinkoa pihan kerrostumissa. Näinollen mm. edellä mainitusta sivustasuojasta ei pystytty tekemään havaintoja.

1.7.2016 tutkija Hämäläinen valvoi itä-länsi-suuntaisen haudan tyhjennystä. Hautaa tyhjennettiin idästä alkaen ikään kuin alamäkeen rinnettä. Haudasta kaivettiin pois yllättävän paljon monipuolista yhdyskuntajätettä, kuten astioita, lasipulloja, auton osia, tuhkaa sekä selkeää remonttien jätettä, kuten kattuhuopaa, purua, muovijätettä, kylpyhuonekalusteita ym. Löytöaineistoa ei otettu talteen. Jätettä ja maata kaivettiin pois sen verran, että jätteen ja pintamullan alla ollut vaaleampi luonnollinen hiesu pilkotti läpi. Tämän arveltiin kuvastavan alkuperäisen haudan muotoa.

Kuva 3. Päätön kaivinkonekusi kaivaa kylpyhuonekalusteita ym. rompetta yhdyshaudasta. Kuvaussuunta SW. Kuva H. Hämäläinen/HKM 1.7.2016.

Haudassa kasvaneiden muutaman kookkaan puun kohdalta ei kaatumisvaaran vuoksi voitu kaikkea maata tyhjentää. Puiden juuria ei myöskään haluttu vaurioittaa.

Kun hauta oli puhdistettu jätteestä, vaaituksia pyrittiin ottamaan samasta kohtaa kuin 7.6.2016, eli tontin itärajasta 7, 12, 18 ja 24 metrin etäisyydeltä poikki haudan. Kiintopisteenä käytettiin kookasta kiveä (kp kivi 16,74 m mpy), jonka korkeus oli vaaittu jo aiemmalla kerralla. Kiven korko sidottiin vielä varmuuden vuoksi tontilla sijaitsevan vanhan puuhuvilan perustuskiveykseen.

Kahdesta kohtaa hautaa tehtiin vielä tarkempi poikkileikkaus, jossa korkeudet mitattiin 20 cm välein. Itäisempi poikkileikkaus sijaitsi 7,4 m etäisyydellä tontin itärajasta ja sen pituus oli 4,8 metriä. Tämä poikkileikkaus sijaitsi siis lähes samassa kohdassa kuin 7.6.2016 mitattu poikkileikkaus nro 3. Läntisempi poikkileikkaus sijaitsi 20,8 m etäisyydellä tontin itärajasta enemmän alarinteessä siis ja sen pituus oli 5,2 metriä. Poikkileikkausten muotoja on havainnollistettu kartoilla 3–5. Vaaituksessa saatiin apua kaivinkonekuljettajalta.

Kuva 4. Roskasta tyhjennetty hauta. Joitakin kiviä ja multaista hiekkaa jäi vielä haudan pohjalle. Kuvaussuunta W. Kuva H. Hämäläinen/HKM 1.7.2016.

Kartalla 5 ovat poikkileikkaukset, jotka mitattiin siis lähes samasta kohtaa kaivantoa sekä ennen haudan tyhjennystä että sen jälkeen. Kuvasta huomaa, että loppujen lopuksi hautaa ei ole sen viistoista kyljistä kaivettu juuri lainkaan. Sen sijaan pohjalta noin 15 cm. Länsipäästään hauta syveni tyhjennyksen yhteydessä noin 60 cm.

Loppuvaiheessa tuli vaikutelma, että kaivannon itäpään välille 8–14 metriä itärajasta jäi vielä hieman tummaa multaista maata ja kiviä sen jälkeen kun roskat oli kaivettu pois. Kiviä oli kaivannon pohjalla ja pohjoislaidalla ja ne olivat sekä luonnonpyöreitä että särkikkäitä. Kaivannon etelälaidalla puhdas maa jo näkyi (ks. seuraavat kuvat).

Kuva 5. Hauta roskien kaivuun jälkeen. Pohjalle jäi hieman multaista maata ja pieniä kiviä. Kuvaussuunta W. Kuva H. Hämäläinen/HKM 1.7.2016.

Tein vielä haudan pohjalle haudan suuntaisen 30 x 100 cm kokoisen koepiston itäisen poikkileikkauksen kohdalle selvittääkseni puhtaan maan pinnan. Koepistosta tuli esiin multaa ja pienehköjä kiviä Ø 15 cm. Maata oli vielä ~40 cm paksuudelta kunnes vaalea luonnollinen puhdas hiekka näkyi. Kivien seassa ei ollut enää roskia.

Kaivannon pohjalla vaikutti ensin olevan tasainen kiveys, mutta sitten tarkemmin tutkittaessa kiviä oli eri korkeuksilla, joten kyseessä ei ehkä ollut kiveys. Toisaalta myöskään muualta tyhjennetyistä haudasta ei tullut vastaan kivettyä pohjaa tai rakennetta. On mahdollista, että kiviä

on heitelty kaivannon pohjalle esim. kun viereen on laadittu kasvimaalta vaikuttava palsta. Tuli siis vaikutelma, että itäpään jäi hieman kivistä maata kaivamatta, mutta länsiosassa kaivettiin puhtaaseen maahan saakka. Kaivannon länsipääty oli siistimpi roskista, tosin em. kuusen juureen jäi jätettä, koska kaikkea maata ei voinut puun ympäriltä poistaa.

Hautojen profiilit ovat ylipäättään melko loivia. Leveyttä tyhjennetyillä haudoilla oli noin 4,5 metriä ja syvyyttä esimerkiksi poikkileikkaus 4:n kohdalla koekuoppa huomioiden noin 1,75 m. Poikkileikkaus 5:n kohdalla haudalla oli syvyyttä ympäristöönsä verrattuna 1,6 metriä. Hautojen puhdistamisen yhteydessä ei havaittu hirsirakenteita. Jos hiesuun kaivettuja hautoja on aikanaan tuettu hirsillä ja hirret on myöhemmin purettu pois, ovat eroosivoimat alkaneet heti loiventamaan kaivantoa. On mahdollista, että haudassa ei ole ollut hirsituentaa lainkaan. Hauta saatiin siis tyhjennettyä ja sen muoto ja poikkileikkaus dokumentoitua. Kuvia lähtötilanteesta, dokumentoinnista ja lopputuloksesta kohteella löytyy lisää kuvaliitteestä.

Helsingissä 6.5.2019 Heini Hämäläinen

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Arkistot

Heinämielinen, Kati - Löfgren, Kaj-Erik 1979: Helsingin maa- ja merilinnoitukset. Tarkistettu inventointi 1979. Käsikirjoitus, Museoviraston rakennushistorian osaston kirjasto.

Lukkari, R 1938: Helsingin maalinnoitusten laitteiden luettelo. Helsingin teollisuuspiiri, Helsinki 1938. Painamaton. Sotamuseo.

Raportit

Lagerstedt, J. 2008b. Espoo, Ruukinranta, suojahuone XXXVI:7, Ensimmäisen maailmansodan aikaisen tukikohdan kaivaus ja dokumentointi.

Lagerstedt, John 2004: Ensimmäisen maailmansodan aikaiset Vantaan Länsimäen linnoitukset, inventointikertomus 2003. Vantaan kaupungin viheralueyksikkö.

Lagerstedt, John 2009: Helsinki, Vuosaari, Mustavuori – Ensimmäisen maailmansodan aikaisen tukikohdan linnoitteiden inventointi.

Lagerstedt, John & Laulumaa Vesa 2014: Helsinki, - Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke. Inventointiselvitys 2014. Museovirasto - arkeologiset kenttäpalvelut. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston tilaama selvitys yleiskaavoitusta varten.

Paikkatietoaineistot ja verkkotietokannat

Laine Sirkku: Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin rakennusviraston ja kaupunkisuunnitteluviraston sähköiset tiedostot ja kartat.

Helsingin kaupungin karttapalvelu: <http://paikkatietovipunen:10058/#>

Museovirasto; muinaisjäännösrekisteri. Viitattu 29.3.2019.

Opinnäytteet

Lagerstedt, John 2008a. Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet Suomessa – Sotilaskäytöstä suojelukohteiksi. Helsingin yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos, arkeologia. Pro gradu –tutkielma.

Kirjallisuus

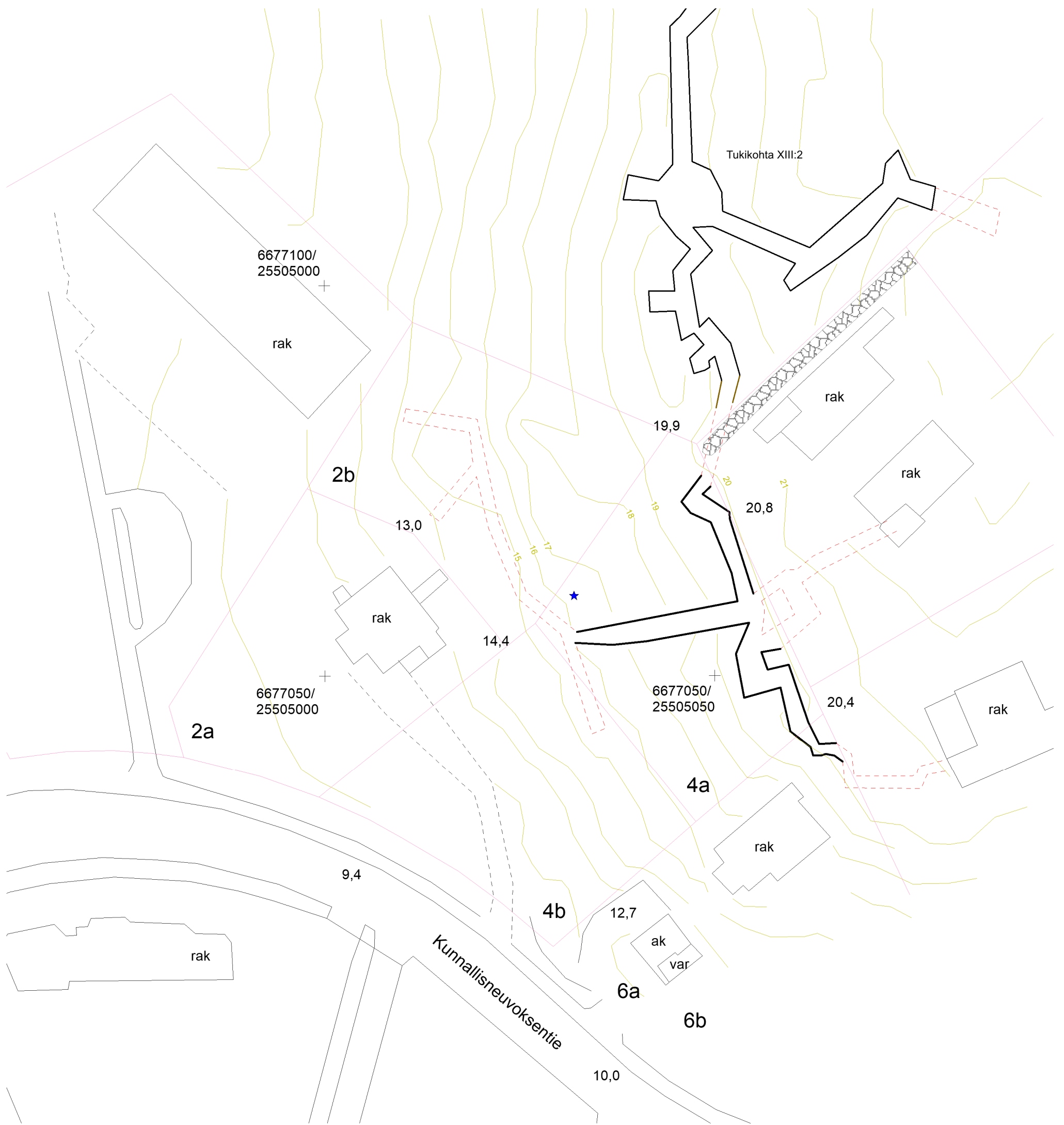
Ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitukset Helsingissä. Suojaluettelo 1980. Toimittanut Laaksonen Lasse. Helsinki: Museoviraston rakennushistorian osasto, julkaisu n:o 9, 2/79. Helsinki.

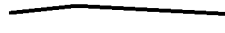
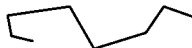

Lagerstedt, John 2014: Viaporin maarintama. Retkiopas ensimmäisen maailmansodan linnoitteille. Helsingin kaupunginmuseo. Otava, Keuruu 2014.

Laine, S. 1996. Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Helsingin kaupungin Rakennusviraston julkaisuja 1996:3. Helsinki.

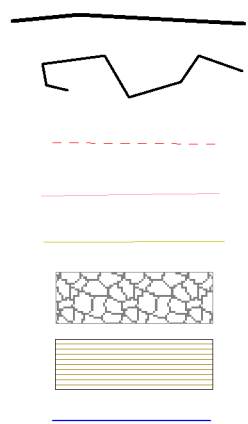
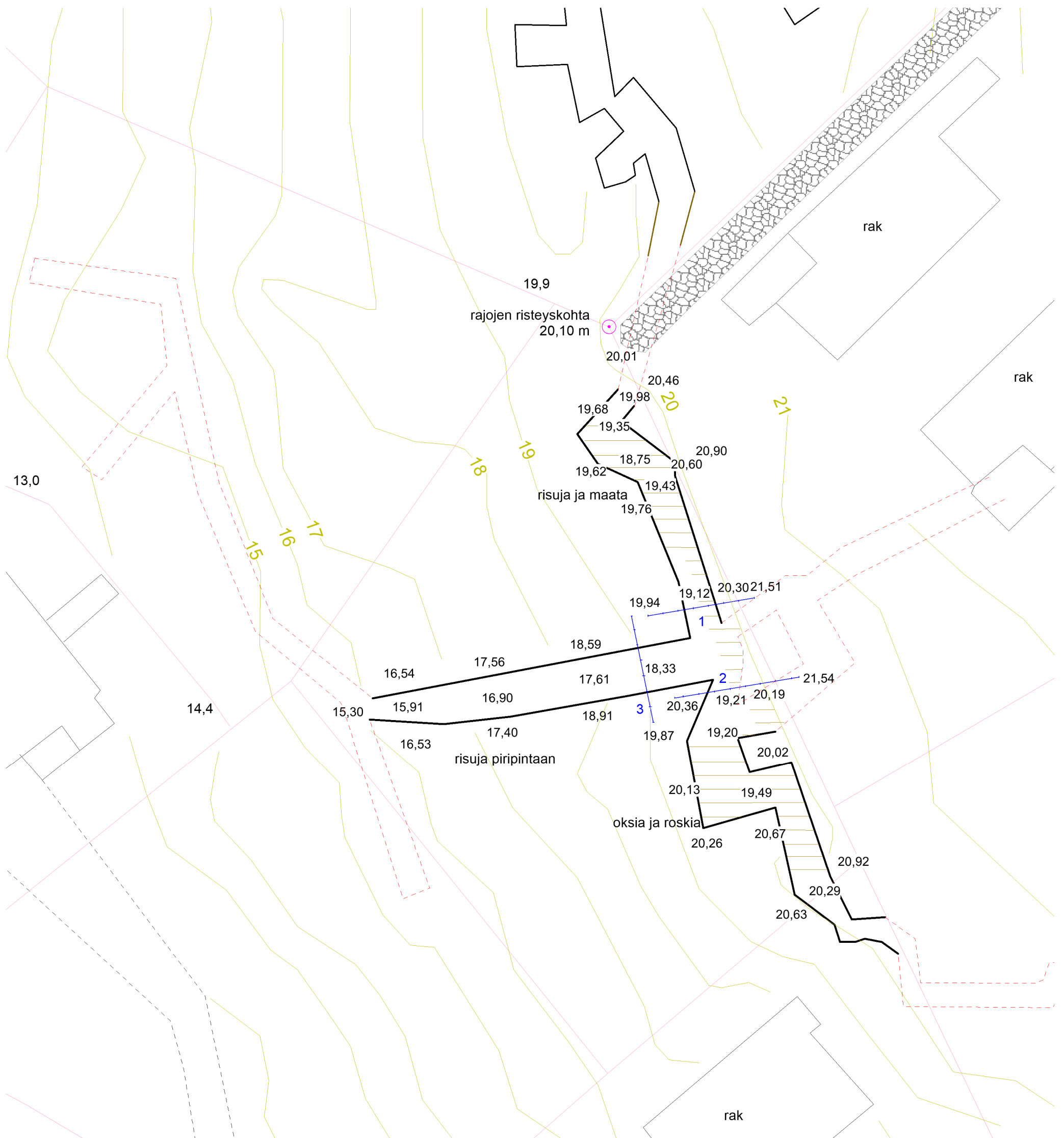
Löfgren, Kaj-Erik 1974: Helsingin maa- ja merilinnoitus. Sotahistoriallinen seura ja Sotamuseo, Vuosikirja VIII, Helsinki 1974.

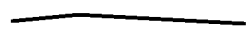
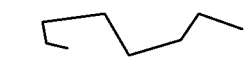

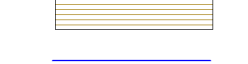

KARTAT

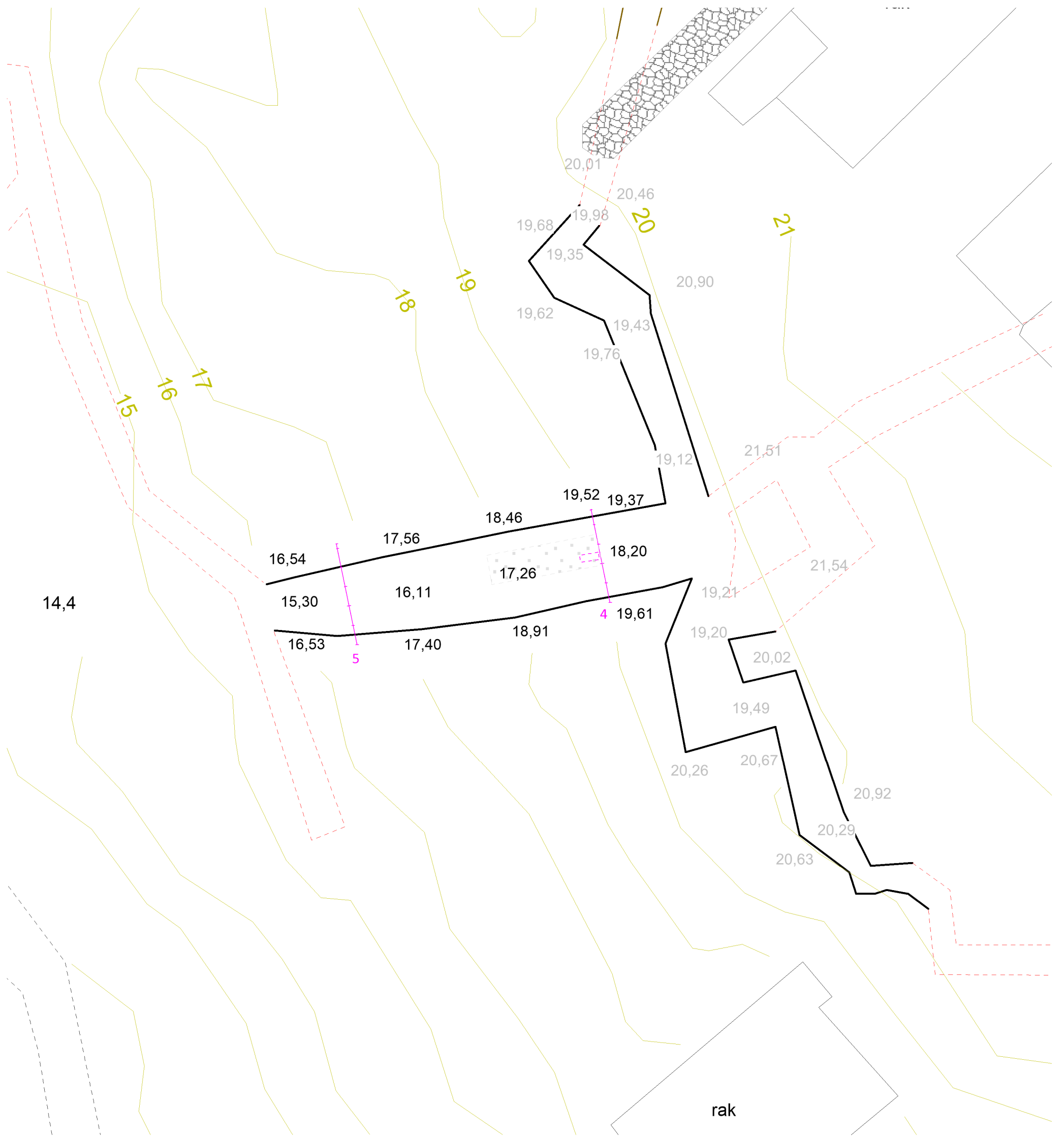
- Kivi kiintopiste 16,74 m mpy
- Vuonna 2016 dokumentoitu linnoitteen osa
- Olemassa oleva linnoite
- Jo aiemmin tuhoutunut linnoite
- Tontin raja
- Korkeuskäyrästä
- Kivaita

HELSINKI, MARJANIEMI Kunnallisneuvoksentie 4 2016 H. Hämäläinen		Yleiskartta Tukikohta XIII, puolustusasema 2 eteläosa Mk 1:500	
MITTAUSDOKUMENTOINTI Pohjakartta: Helsingin kaupungin kantakartta Mittaukset: Hämäläinen&Heikkinen 7.6.2016 Visualisointi: H. Hämäläinen 2019		HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA	
		Kartta 1	ETRS-GK25-koord. N2000-korkeusj.

- Vuonna 2016 dokumentoitu linnoitteen osa
- Olemassa oleva linnoite
- Jo aiemmin tuhoutunut linnoite
- Tontin raja
- Korkeuskäyrästä
- Kiviaita
- Haudassa täyttönä risuja, maata, roskia
- Poikkileikkaus 7.6.2016

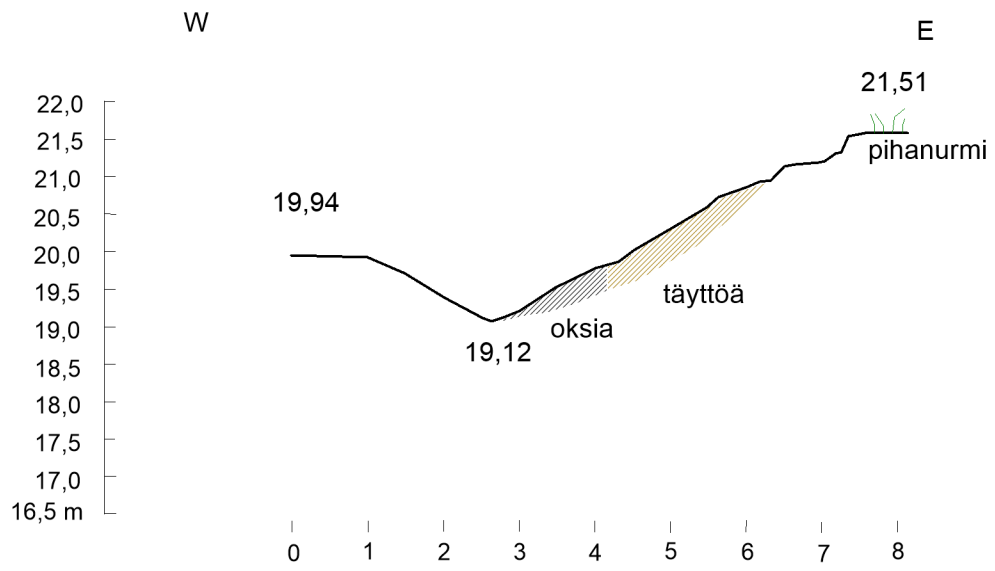
<p>HELSINKI, MARJANIEMI Kunnallisneuvoksentie 4 2016 H. Hämäläinen</p>	<p>Tasokartta ennen haudan tyhjennystä Tukikohta XIII, puolustusasema 2 eteläosa Mk 1:250</p>
<p>MITTAUSDOKUMENTOINTI Pohjakartta: Helsingin kaupungin kantakartta Mittaukset: Hämäläinen&Heikkinen 7.6.2016 Visualisointi: H. Hämäläinen 2019</p>	<p>HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA Kartta 2</p>

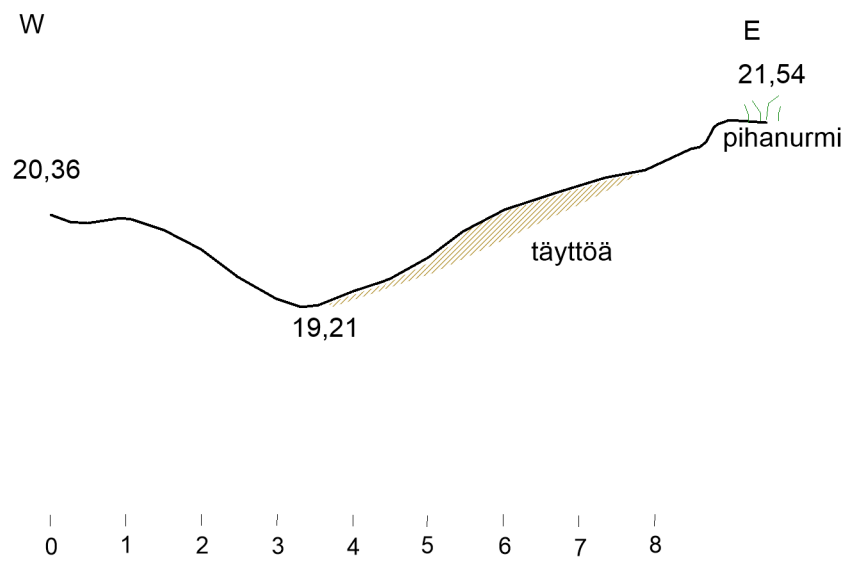
- Vuonna 2016 dokumentoitu linnoitteen osa
- Jo aiemmin tuhoutunut linnoite
- Korkeuskäyrästä
- Kivinen alue haudassa
- Koekuoppa
- Poikkileikkaus 1.7.2016

HELSINKI, MARJANIEMI Kunnallisneuvoksentie 4 2016 H. Hämäläinen	Tasokartta haudan tyhjennyksen jälkeen Tukikohta XIII, puolustusasema 2 eteläosa Mk 1:200
	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA Kartta 3
MITTAUSDOKUMENTOINTI Pohjakartta: Helsingin kaupungin kantakartta Mittaukset: Hämäläinen 1.7.2016 Visualisointi: H. Hämäläinen 2019	

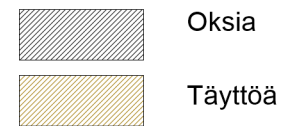
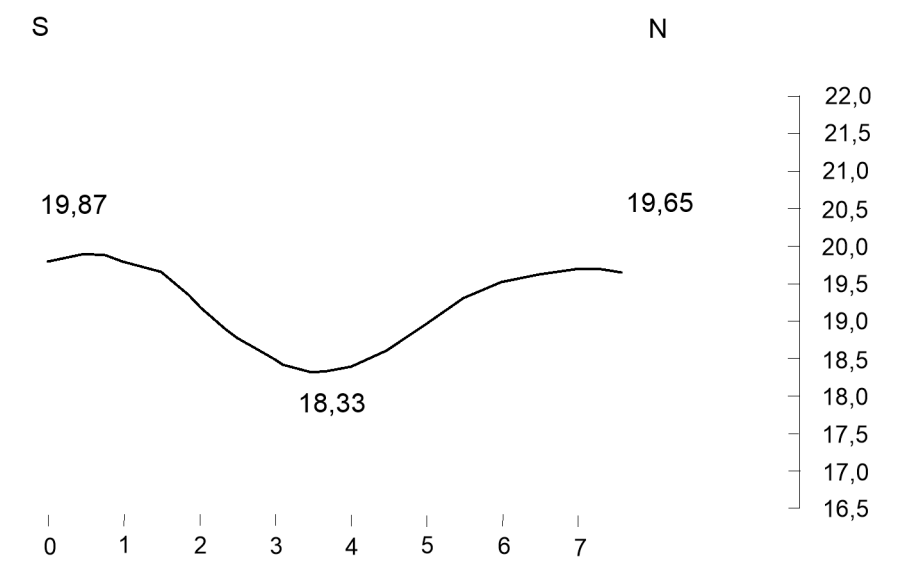
Poikkileikkaus 1

Poikkileikkaus 2

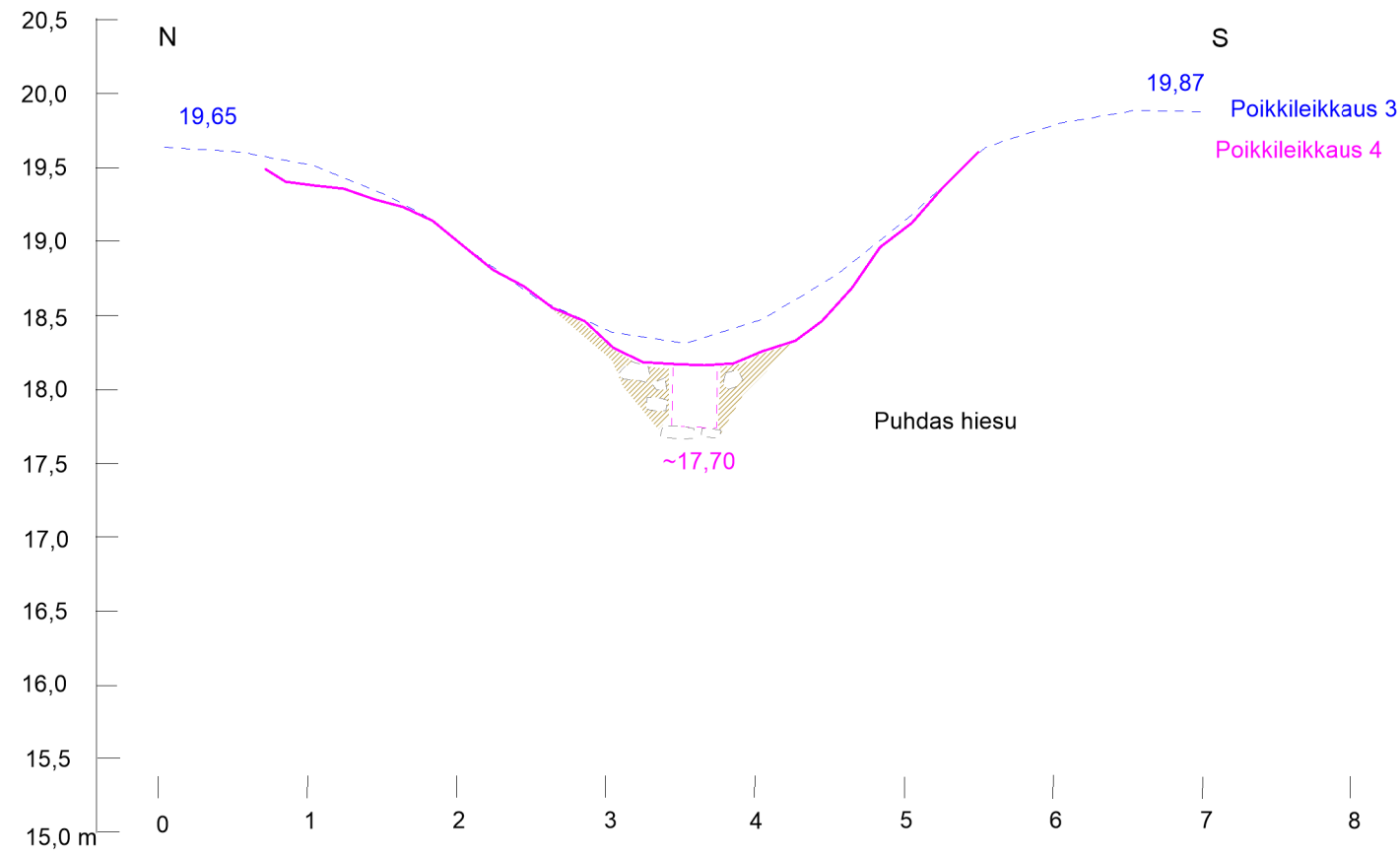
Poikkileikkaus 3

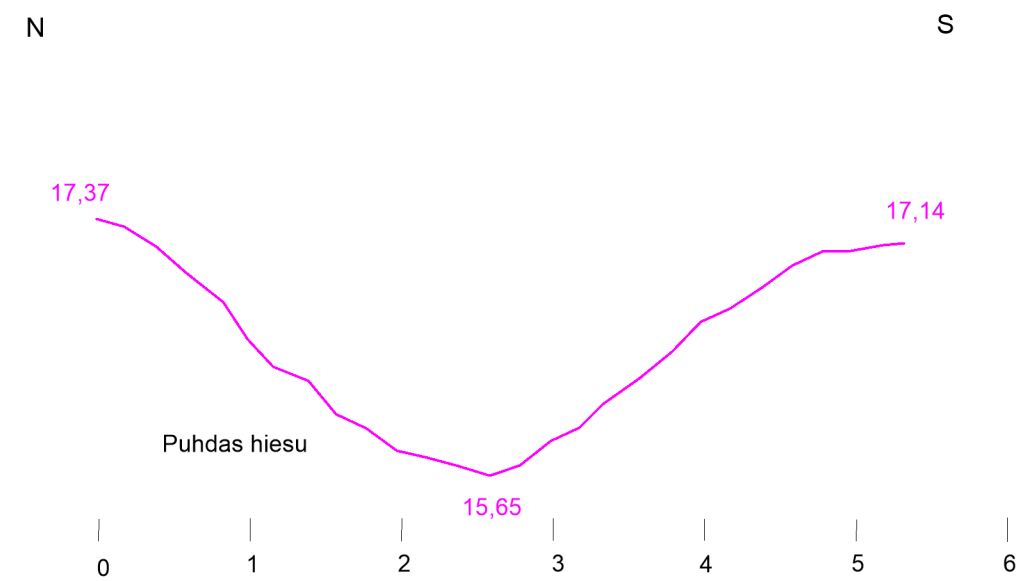
<p>HELSINKI, MARJANIEMI Kunnallisneuvoksentie 4 2016 H. Hämäläinen</p>	<p>Poikkileikkaukset ennen haudan tyhjennystä Tukikohta XIII, puolustusasema 2 eteläosa Mk 1:100</p>
<p>MITTAUSDOKUMENTOINTI Pohjakartta: Helsingin kaupungin kantakartta Mittaukset: Heikkinen&Hämäläinen 7.6.2016 Visualisointi: H. Hämäläinen 2019</p>	<p>HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA</p> <p>Kartta 4</p>

Poikkileikkaukset 3 (7.6.2016) ja 4 (1.7.2016)

Poikkileikkaus 5 (1.7.2016)

- Kivi
- Multainen maa
- Poikkileikkaus 7.6.2016
- Poikkileikkaus 1.7.2016
- Koekuoppa

HELSINKI, MARJANIEMI Kunnallisneuvoksentie 4 2016 H. Hämäläinen	Poikkileikkaukset haudan tyhjennyksen jälkeen Poikkileikkaukset 3, 4 ja 5
	Mk 1:50
MITTAUSDOKUMENTOINTI Pohjakartta: Helsingin kgin kantakartta Mittaukset: Hämäläinen&Heikkinen 7.6. ja 1.7.2016 Visualisointi: H. Hämäläinen 2019	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA
Kartta 5	

KUVALUETTELO

KUVALUETTELO

Digitaalikuvat HKM Helsinki, Marjaniemi, Kunnallisneuvoksentie 4 2016:1–40.

Kuvat Markku Heikkinen 7.6. ja 12.8.2016 ja Heini Hämäläinen 1.7.2016.

Ala-numero	Aihe	Kuvaus-suunta	Päivämäärä	Kuvaaja
1	Kuvassa on vasemmalla dokumentoidun puolustusaseman itäpuolella sijaitsevan tontin pihanurmea. Puolustusaseman yhdyshauta kuvassa keskellä ojamaisena rakenteena. Hautaa on täytetty maalla ja kivillä ja siinä on paljon risujätettä. Kuvassa oikealla tuleva rakennettava tontti, joka on varsin reheväpuustoinen.	SSE	7.6.2016	MH
2	Kuva samasta kohtaa kuin edellinen, mutta koilliseen päin. Dokumentoidun puolustusaseman itäpuolella sijaitsevan tontin pohjoislaidalla sijaitsee kiviä. Taustalla vuonna 2015 valmistunut ok-talo.	NE	7.6.2016	MH
3	Kuvassa sama kiviä kuin edellä. Kiviä oli kaksi metriä leveä ja noin 80 cm korkea. Se on rakennettu jossain vaiheessa välillä 1956–1964.	NE	7.6.2016	MH
4	Dokumentoidun puolustusaseman pohjoispään mutkakohdan risujen täyttämää hautaa lounaaseen kuvattuna.	SW	7.6.2016	MH
5	Kuvaaja seisoo edellisestä kohdasta hieman etelään eli kuvassa edelleen pohjois-etelä-suuntaisen haudan pohjoispään mutkakohta, jota on täytetty risuilla ja kivillä.	NW	7.6.2016	MH
6	Pohjois-etelä-suuntaista hautaa pohjoispäästä etelään päin kuvattuna. Rajanaapurin pihanurmea vasemmalla. Naapuri on asetellut kevytpeitteen penkan suojaksi eli käytännössä yhdyshaudan kylkeen ja asetellut peitteen päälle kiviä, maata, risuja ja kuorikatetta. Tässä kohtaa hautaa ei voitu ryhtyä tyhjentämään.	S	7.6.2016	MH
7	Kuvassa samaa hautaa, mutta vastakkaiseen suuntaan. Kuvaaja Heikkinen seisoo hautojen risteyksen paikkeilla. Tutkija Hämäläinen yrittää hahmottaa rakenteita rehevässä maastossa risujen alta. Taustalla metsässä Ystävyiden puisto, missä linnoite on säilyneenä.	N	7.6.2016	MH
8	Kuvassa pohjois-etelä-suuntaista hautaa pohjoiseen päin kuvattuna. Eli sama näkymä kuin kuvassa 7 mutta hieman taaempaa eli etelämpää otettuna. Hauta on peitetty kevytpeitteellä, joiden painoksi on laitettu kiviä ja päälle kuorikatetta.	N	7.6.2016	MH
9	Kuvassa länteen päin suuntautuva yhdyshaudan haara.	NW	7.6.2016	MH
10	Itä-länsi-suuntaista hautaa länteen päin. Haudassa on jonkin verran maata ja lännempänä risuja. Hauta näkyy matalana ojana maastossa. Pohjalla näkyy kiviä.	W	7.6.2016	MH

11	Kuvassa pohjois-etelä-suuntaisen haudan eteläpäätä hautojen risteuksen kohdalta kuvattuna. Haudassa näkyy roskaa ja taustalla kookas kasa risuja, jotka ovat peittäneet haudan eteläpään täysin. Kuvassa näkyy dokumentoidun alueen kaakkoispuolella sijaitsevan tontin aitaa.	S	7.6.2016	MH
12	Kuvaaja Heikkinen on siirtynyt hieman eteenpäin ja lähikuvassa nyt edellisen kuvan kookas risukasa.	SSW	7.6.2016	MH
13	Kuvassa pohjois-etelä-suuntaisen haudan risujen peittäjä eteläpää. Kuvan yläreunassa näkyy dokumentoidun alueen kaakkoispuolella sijaitsevan tontin aitaa. Haudassa näkyy roskaa ja risuja, jotka ovat peittäneet haudan eteläpään täysin.	SE	7.6.2016	MH
14	Kuvassa pohjois-etelä-suuntaisen haudan risujen peittäjä eteläpää nyt lounaaseen kuvattuna.	SW	7.6.2016	MH
15	Hautaan hylätty metalliesine lähikuvassa.		7.6.2016	MH
16	Tutkija Hämäläinen vaaitushommissa hautojen risteyskohdan luoteispuolella. Tässä kohtaa vaikuttaa vuoden 1943 ilmakuvan perusteella olleen kasvimaata tai vastaava. Myöhemmissä ilmakuvissa seuraavilta vuosikymmeniltä sitä ei oikein enää erota.	W	7.6.2016	MH
17	Risuista ja roskasta tyhjennetty itä-länsi-suuntainen hauta. Haudassa kasvaneiden kookkaiden puiden kohdalta ei voitu kaikkea maannosta poistaa. Vaaleampi hiesu pilkottaa haudan seinämistä.	W	1.7.2016	HH
18	Hauta tyhjennettynä. Haudan pohjalle jäi vielä joitakin pienehköjä kiviä ja kuusen juurella on hieman maata ja roskaa. Hauta on loivan V:n muotoinen. Taustalla näkyy tontin alkuperäinen ok-talo vuodelta 1929.	W	1.7.2016	HH
19	Samaa kohtaan hieman eri suunnasta. Taustalla mm. tynnyri, joka nostettiin haudasta.	W	1.7.2016	HH
20	Tyhjennettyä hautaa hieman lännempää alarinteestä. Vaalea puhdas hiesu näkyy haudan pohjoisreunassa. Haudan reunoilla ei havaittu hirsirakenteita.	W	1.7.2016	HH
21	Samaa kohtaan hieman eri suunnasta. Muutama kivi ja roska näkyy vielä kaivannossa.	WSW	1.7.2016	HH
22	Tyhjennetyt haudan länsipäätä itään kuvattuna. Taustalla vuonna 2015 valmistunut ok-talo.	E	1.7.2016	HH
23	Edelleen tyhjennetyt haudan länsipäätä.	E	1.7.2016	HH
24	Edelleen tyhjennettyä hautaa hieman ylempää rinteestä.	E	1.7.2016	HH
25	Tyhjennettyä hautaa itäpäätä. Kaivinkoneen kaivuun jälkeen tehtiin vielä pieni koekuoppa haudan pohjalle ja multaista hiekkaa ja kiviä oli koekuopan kohdalla vielä noin 40 cm syvyydeltä (ks. kartat 3, 5).	E	1.7.2016	HH
26	Koekuoppa hieman lähempää kuvattuna. Sen pohjalla oli kiviä. Kivet haudan pohjalla voivat liittyä viereen tehdyn kasvimaan tekoon.	E	1.7.2016	HH
27	Koekuoppa päältä kuvattuna.	N	1.7.2016	HH
28	Haudasta löytyi monenlaista yhdyskuntajätettä, kuten vanhoja taloustavaroita, elintarvikepakkauksia ja säilykepurkkeja.	S	1.7.2016	HH

29	Haudan tyhjennystä kaivinkoneella. Nyt kauhaan nousemassa mm. kylpyhuonekalusteita. Kasa kuvassa vasemmalla on haudasta nostettua rompetta.	W	1.7.2016	HH
30, 31	Löytönä haudasta mm. Arabian soikea tarjoilulautanen, jossa lilalla, keltaisella ja vihreällä tehtyä kukkakoristelua. Leiman perusteella astia oli valmistuksessa välillä 1932-1949. Kuvissa saman astian eri puolet.		1.7.2016	HH
32	Dokumentointia. Mittanauha viritettiin kaivannon poikki kireälle vaakatasoon ja siitä mitattiin syvyyden 20 cm välein. Poikkileikkaukset on esitetty kartalla 5.	SSE	1.7.2016	HH
33	Dokumentointia. Kuten edellä.	SE	1.7.2016	HH
34	Tutkija Markku Heikkinen kävi tontilla katsomassa rakentamisen etenemistä 12.8.2016. Puusto oli kaadettu ja maata ja kantoja kasattu tontin etelälaitaan. Vasemmalla tontin alkuperäinen ok-talo (valm. 1929) ja taustalla vuoden 2015 ok-talot.	NE	12.8.2016	MH
35	Kuten edellä. Peruskallio on tullut esiin tontin pohjoislaidalla, kun hiekkainen kivinen maa on poistettu. Puolustusaseman rakenteista ei näy kaivetulla alueella mitään. Taustalla metsäinen Ystävyysden puisto, missä kohdetta on vielä säilyneenä.	NE	12.8.2016	MH
36	Kuten edellä, samaa aluetta itään päin kuvattuna.	E	12.8.2016	MH
37	Uuden rakennettavan tontin itälaidalla näkyy vielä haudan rakennetta.	N	12.8.2016	MH
38	Pohjois-etelä-suuntaisen haudan pohjoispäätä on jo kaivettu. Taustalla näkyy itäpuoleisen tontin kiviaita.	N	12.8.2016	MH
39	Puustosta raivattua tonttia ylärinteestä Kunnallisneuvoksientien suuntaan kuvattuna. Oikealla tontin alkuperäinen ok-talo (valm. 1929).	WSW	12.8.2016	MH
40	Kuten edellä, mutta hieman eri suunnasta.	W	12.8.2016	MH

KUVATAULUT

Kuvataulut HKM digi Helsinki, Marjaniemi, Kunnallisneuvoksentie 4, 2016:1–40.
Kuvat 7.6. ja 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM. Kuvat 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 1. Kuvassa on vasemmalla dokumentoidun puolustusaseman itäpuolella sijaitsevan tontin pihanurmea. Puolustusaseman yhdyshauta kuvassa keskellä ojamaisena rakenteena. Hautaa on täytetty maalla ja kivillä ja siinä on paljon risujätettä. Kuvassa oikealla tuleva rakennettava tontti, joka on varsin reheväpuustoinen. Kuvaussuunta SSE. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 2. Kuva samasta kohtaa kuin edellinen, mutta koilliseen päin. Dokumentoidun puolustusaseman itäpuolella sijaitsevan tontin pohjoislaidalla sijaitsee kiviäitä. Taustalla vuonna 2015 valmistunut ok-talo. Kuvaussuunta NE. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 3. Kuvassa sama kiviaita kuin edellä. Kiviaita oli kaksi metriä leveä ja noin 80 cm korkea. Se on rakennettu jossain vaiheessa välillä 1956–1964. Kuvaussuunta NE. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

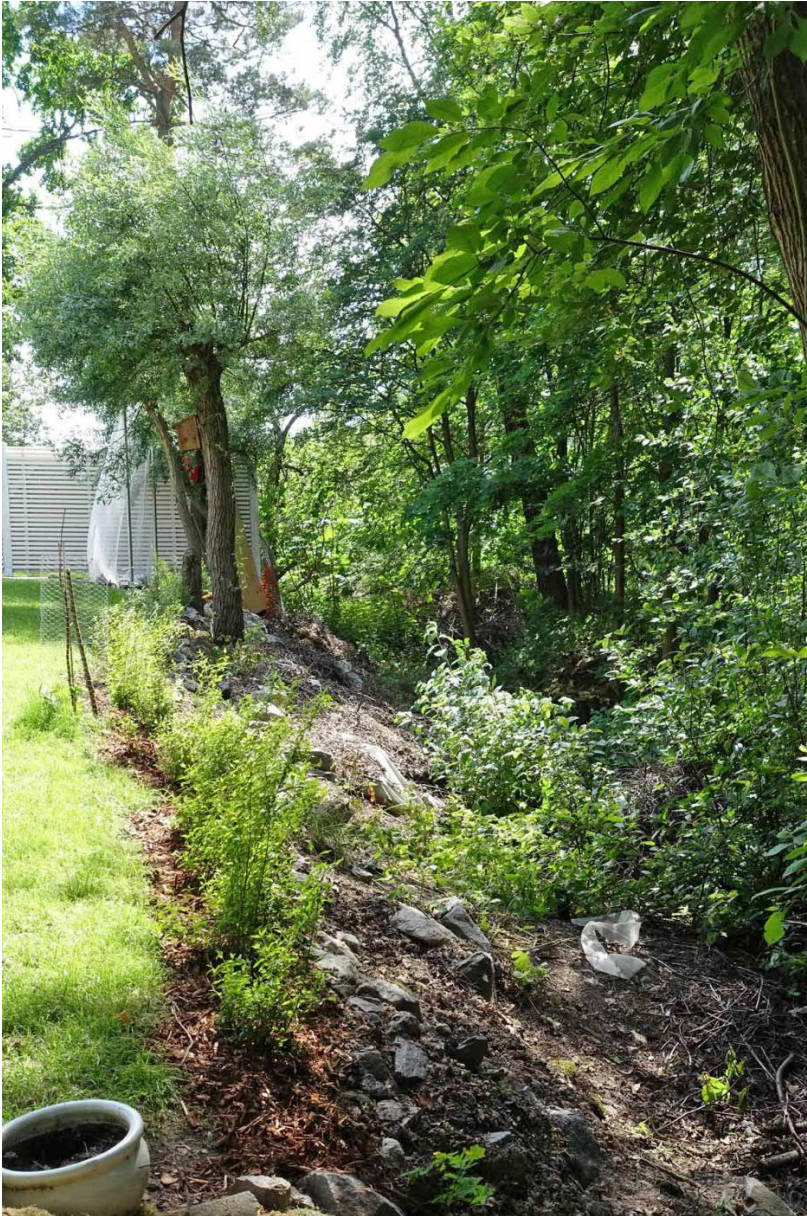

Kuva 4. Dokumentoidun puolustusaseman pohjoispään mutkakohdan risujen täyttämä haudaus lounaaseen kuvattuna. Kuvaussuunta SW. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 5. Kuvaaja seisoo edellisestä kohdasta hieman etelään eli kuvassa edelleen pohjois-eteläsuunteisen haudan pohjoispään mutkakohta, jota on täytetty risuilla ja kivillä. Kuvaussuunta NW. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 6. Pohjois-etelä-suuntaista hautaa pohjoispäästä etelään päin kuvattuna. Rajanaapurin pihanurmea vasemmalla. Naapuri on asetellut kevytpeitteen penkan suojaksi eli käytännössä yhdyshaudan kylkeen ja asetellut peitteen päälle kiviä, maata, risuja ja kuorikatetta. Tässä kohtaa hautaa ei voitu ryhtyä tyhjentämään. Kuvaussuunta S. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

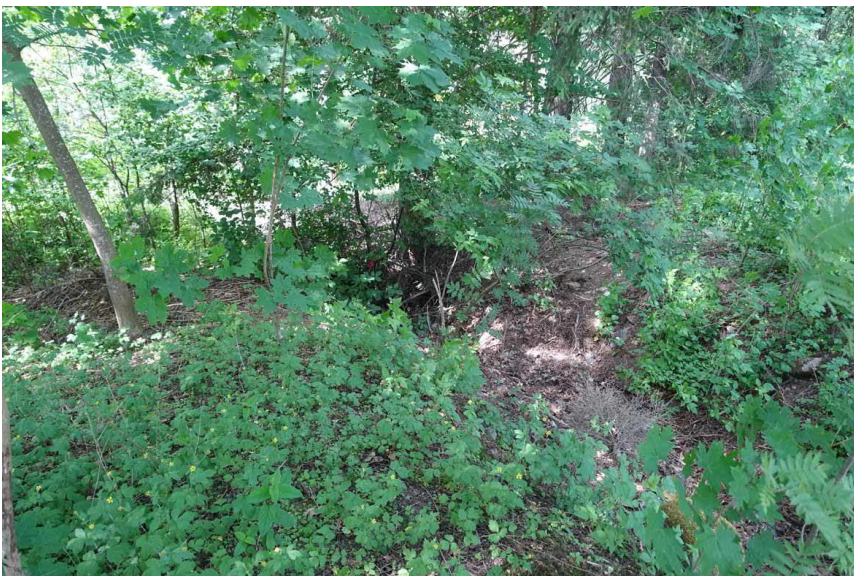
Kuva 7. Kuvassa samaa hautaa, mutta vastakkaiseen suuntaan. Kuvaaja Heikkinen seisoo hautojen risteysen paikkeilla. Tutkija Hämäläinen yrittää hahmottaa rakenteita rehevässä maastossa risujen alta. Taustalla metsässä Ystävyyspuisto, missä linnoite on säilyneenä. Kuvaussuunta N. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 8. Kuvassa pohjois-etelä-suuntaista hautaa pohjoiseen päin kuvattuna. Eli sama näkymä kuin kuvassa 7 mutta hieman taaempaa eli etelämpää otettuna. Hauta on peitetty kevytpeitteellä, joiden painoksi on laitettu kiviä ja päälle kuorikatetta. Kuvaussuunta N. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 9. Kuvassa länteen päin suuntautuva yhdyshaudan haara. Kuvaussuunta NW. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 10. Itä-länsi-suuntaista hautaa länteen päin. Haudassa on jonkin verran maata ja lännempänä risuja. Hauta näkyy matalana ojana maastossa. Pohjalla näkyy kiviä. Kuvaussuunta W. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 11. Kuvassa pohjois-etelä-suuntaisen haudan eteläpäätä hautojen risteyksen kohdalta kuvattuna. Haudassa näkyy roskaa ja taustalla kookas kasa risuja, jotka ovat peittäneet haudan eteläpään täysin. Kuvassa näkyy dokumentoidun alueen kaakkoispuolella sijaitsevan tontin aitaa. Kuvaussuunta S. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 12. Kuvaaja Heikkinen on siirtynyt hieman eteenpäin ja lähikuvassa nyt edellisen kuvan kookas risukasa. Kuvaussuunta SSW. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 13. Kuvassa pohjois-etelä-suuntaisen haudan risujen peittämä eteläpää. Kuvan yläreunassa näkyy dokumentoidun alueen kaakkoispuolella sijaitsevan tontin aitaa. Haudassa näkyy roskaa ja risuja, jotka ovat peittäneet haudan eteläpään täysin. Kuvaussuunta SE. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 14.

Kuvassa pohjois-eteläsuuntaisen haudan risujen peittämä eteläpää nyt lounaaseen kuvattuna. Kuvaussuunta SW. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 15. Hautaan hylätty metalliesine lähikuvassa. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 16. Tutkija

Hämäläinen vaaitushommissa hautojen risteyskohdan luoteispuolella. Tässä kohtaa vaikuttaa vuoden 1943 ilmakuvan perusteella olleen kasvimaata tai vastaavaa. Myöhemmissä ilmakuvissa seuraavilta vuosikymmeniltä sitä ei oikein enää erota. Kuvaussuunta W. Kuva 7.6.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 17. Risuista ja roskasta tyhjennetty itä-länsi-suuntainen hauta. Haudassa kasvaneiden kookkaiden puiden kohdalta ei voitu kaikkea maannosta poistaa. Vaaleampi hiesu pilkottaa haudan seinämistä. Kuvaussuunta W. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 18. Hauta tyhjennettynä. Haudan pohjalle jäi vielä joitakin pienehköjä kiviä ja kuusen juurella on hieman maata ja roskaa. Hauta on loivan V:n muotoinen. Taustalla näkyy tontin alkuperäinen ok-talo vuodelta 1929. Kuvaussuunta W. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

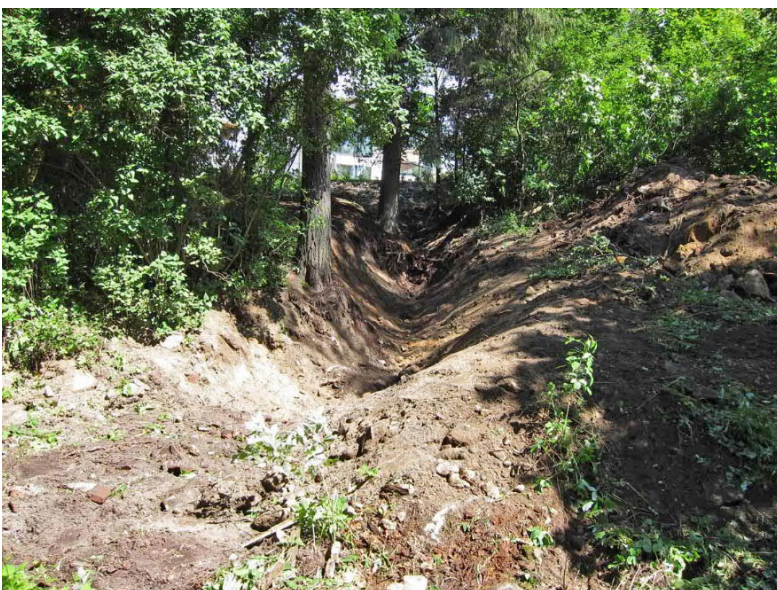
Kuva 19. Samaa kohtaan hieman eri suunnasta. Taustalla mm. tynnyri, joka nostettiin haudasta. Kuvaussuunta W. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 20. Tyhjennettyä hautaa hieman lännempää alarinteestä. Vaalea puhtas hiesu näkyy haudan pohjoisreunassa. Haudan reunoilla ei havaittu hirsirakenteita. Kuvaussuunta W. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 21. Samaa kohtaa hieman eri suunnasta. Muutama kivi ja roska näkyy vielä kaivannossa. Kuvaussuunta WSW. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 22. Tyhjennetyin haudan länsipäätä itään kuvattuna. Taustalla vuonna 2015 valmistunut ok-talo. Kuvaussuunta E. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 23. Edelleen tyhjennetyn haudan länsipäätä. Kuvaussuunta E. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 24. Edelleen tyhjennettyä hautaa hieman ylempää rinteestä. Kuvaussuunta E. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 25. Tyhjennettyä hautaa itäpäätä. Kaivinkoneen kaivuun jälkeen tehtiin vielä pieni koekuoppa haudan pohjalle ja multaista hiekkaa ja kiviä oli koekuopan kohdalla vielä noin 40 cm syvyydeltä (ks. kartat 3, 5). Kuvaussuunta E. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 26. Koekuoppa hieman lähempää kuvattuna. Sen pohjalla oli kiviä. Kivet haudan pohjalla voivat liittyä viereen tehdyn kasvimaan tekoon. Kuvaussuunta E. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 27. Koekuoppa päältä kuvattuna. Kuvaussuunta N. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 28. Haudasta löytyi monenlaista yhdyskuntajätettä, kuten vanhoja taloustavaroita, elintarvikepakkauksia ja säilykepurkkeja. Kuvaussuunta S. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 29. Haudan tyhjennystä kaivinkoneella. Nyt kauhaan nousemassa mm. kylpyhuonekalusteita. Kasa kuvassa vasemmalla on haudasta nostettua rompetta. Kuvaussuunta W. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuvat 30 ja 31. Löytönä haudasta mm. Arabian soikea tarjoilulautanen, jossa lilalla, keltaisella ja vihreällä tehtyä kukkakoristelua. Leiman perusteella astia oli valmistuksessa välillä 1932-1949. Kuvissa saman astian eri puolet. Kuvat 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 32. Dokumentointia. Mittanauha viritettiin kaivannon poikki kireälle vaakatasoon ja siitä mitattiin syvyyden 20 cm välein. Poikkileikkaukset on esitetty kartalla 5. Kuvaussuunta SSE. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 33. Dokumentointia. Kuten edellä. Kuvaussuunta SE. Kuva 1.7.2016 Heini Hämäläinen/HKM.

Kuva 34. Tutkija Markku Heikkinen kävi tontilla katsomassa rakentamisen etenemistä 12.8.2016. Puusto oli kaadettu ja maata ja kantoja kasattu tontin etelälaitaan. Vasemmalla tontin alkuperäinen ok-talo (valm. 1929) ja taustalla vuoden 2015 ok-talot. Kuvaussuunta NE. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 35. Kuten edellä. Peruskallio on tullut esiin tontin pohjoislaidalla, kun hiekkainen kivinen maa on poistettu. Puolustusaseman rakenteista ei näy kaivetulla alueella mitään. Taustalla metsäinen Ystävyysden puisto, missä kohdetta on vielä säilyneenä. Kuvaussuunta NE. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 36. Kuten edellä, samaa aluetta itään päin kuvattuna. Kuvaussuunta E. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 37. Uuden rakennettavan tontin itälaidalla näkyy vielä haudan rakennetta. Kuvaussuunta N. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 38. Pohjois-eteläsuuntaisen haudan pohjoispäätä on jo kaivettu. Taustalla näkyy itäpuoleisen tontin kiviaita. Kuvaussuunta N. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 39. Puustosta raivattua tonttia ylärinteestä Kunnallisneuvoksentien suuntaan kuvattuna. Oikealla tontin alkuperäinen ok-talo (valm. 1929). Kuvaussuunta WSW. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.

Kuva 40. Kuten edellä, mutta hieman eri suunnasta. Kuvaussuunta W. Kuva 12.8.2016 Markku Heikkinen/HKM.